

ANTROJI DALIS

MOKSLAS, MENAS, LITERATŪRA

D R A U G A S

Saturday supplement

1995 m. spalio mėn. 14 d. / October 14, 1995

Nr. 200(36)

KERTINĖ PARAŠTĖ

Sruoginytė prašnekina
„archaišką-modernišką“
Kukutį angliškai



Marcelijus Martinaitis, skaitantis savo eilėraščius Čikagoje.

Jono Kuprio nuotrauka

Marcelijaus Martinaitio Kukutis pažėmaičiuodavo, liežuviu apversdavo kokį rusišką, vokišką ar prancūzišką žodį. Neseniai Amerikoje išleistoje antologijoje *Two Worlds Walking* (Du pasauliai žingsniuoją, New Rivers Press, 1994) jis ima ir gražiai prabyla anglų kalba.

I Ameriką Kukutį išvedė New York'e gyvenanti poetė ir vertėja Laima Sruoginytė, išvertusi i anglų kalbą jau nemažą pluoštą naujosios lietuvių prozos ir poezijos. Savo įvadiniam žodyje ji aprašo magišką sankryžą – kaip Kukučio baladžių atradimas jai sutapo su Lietuvos atgimimu.

Su tomis baladėmis Sruoginytė pirmą sykį susitiko, dar besimokydama Vokietijoje veikiančioje lietuviškoje gimnazijoje, kur kas mokslieviams padainavo ten besilankantis Vytautas Kernagis. Ji prisimena, kad jau tada Martinaitio poezija ją giliai paveikė ir nusprendė ją išversti i anglų kalbą.

Netrukus po to, 1988 metų rudenį, Sruoginytė atvyko i Vilnių studijuoti lietuvių literatūros ir įžengė tiesiai i Sąjūdžio sukelto sūkuri. Tai įvyko po „nuostabios, vilties, atgimimo tikėjimo ir pasitikėjimo kupinos atgimimo vasaros, atėjusios po 50 tironijos ir kentėjimo metų“, rašo ji.

Prie šešioliokio baladžių vertimų pridėjame žodyje apie

„Kukučio gyvenimą ir mirtį“ Marcelijus Martinaitis pavadina savo mitinį veikėją „karnavališkai kauke“. Jo žodžiais: „Aš esu ir šių baladžių autorius, ir jų 'persona' – kaukė“. Todėl baladėse girdime kontrapunktą: modernaus žmogaus, poezijos meistro, Vilniaus universiteto profesoriaus – ir kitos būtybės, su savo archaišku herojumi susiliejančio ir iš kolektyvinio pasaulio žodžius besisemančio Martinaitio, balsus.

Toksai „dvibalsiškumas“, poezijos dabartyje tebegyva tolima praeitis, kai kuriuos Vakarų komentatorius suerzino, kaip paprastas „atsilikimo“ ženklas. Savo knygoje *The Baltic Revolution* (1993) Anatol Lieven Kukučio Martinaitio pasaulėvaizdį sugretino su kai kurių Lietuvos politikų nesugebėjimu būti normaliais šiuolaikiniais žmonėmis: jie esą viena koja stovi dabartyje, o kita „garbingoje“ Lietuvoje praeityje. „Istorijos pabaigos“ šauklys Francis Fukuyama neabejoja, kad tokius „archaiškus nacionalizmus“ ir jų poetinius atspindžius nušiuos Vakarų idėjų ir „masių kultūros“ banga.

Ar toji visagalė banga, kaip kokį atgyvenusį šapelį, užmarštin nusvies ir Kukutį? Vadovaujantis tokia geležine „moderniškumo“ logika, ir Martinaitio bei Sruoginytės kūrybinės pastangos tebūtų beprasmiškas atgyvenusių ženklių dėliojimas.

O gal atsitiks atvirkščiai? Gal Kukučio balsas skambės nemažiau įtaigiai, kai Lieven'as ir Fukuyama bus jau seniai užmarštin. Martinaitio poetinė perspektyva turėtų atrodyti labai „moderni“ šiuolaikiniais fizikams, kalbantiems apie „laiko ir erdvės kontinuumą“, t.y., tolydybę ir vientisumą. Kas skubantiems ir savo „tiesų“ nuodugniam nepatyrinėjusiems žurnalistams ar madingiems sociologams atrodo beviltiškai „archaiška“, gali sužavėti modernius mokslininkus, menininkus, ar poetus, tuos Orfejus, o ne laikraštinių antraščių, bendrijos narius.

Taip atsitiko ir su „Kukučio“ vertimais. Jų autoriaus kontrapunktus atkurti vertėjams buvo dvigubai sunku, nes amerikiečių poezijoje dar neseniai buvo nelengva atrasti tokio dvibalsiškumo atitikmenų; poezijos ar

Jei nebūtų MAŽOSIOS – nebūtų DIDŽIOSIOS

JONAS DAINAUSKAS

1994 metų vasarą Mažosios Lietuvos fondas (būstinė Montrealyje, Kanadoje) paskelbė konkursą rašiniams – mokslo veikalams – tema: „Mažosios Lietuvos raidė, svarba ir vaidmuo Didžiajai Lietuvai“.

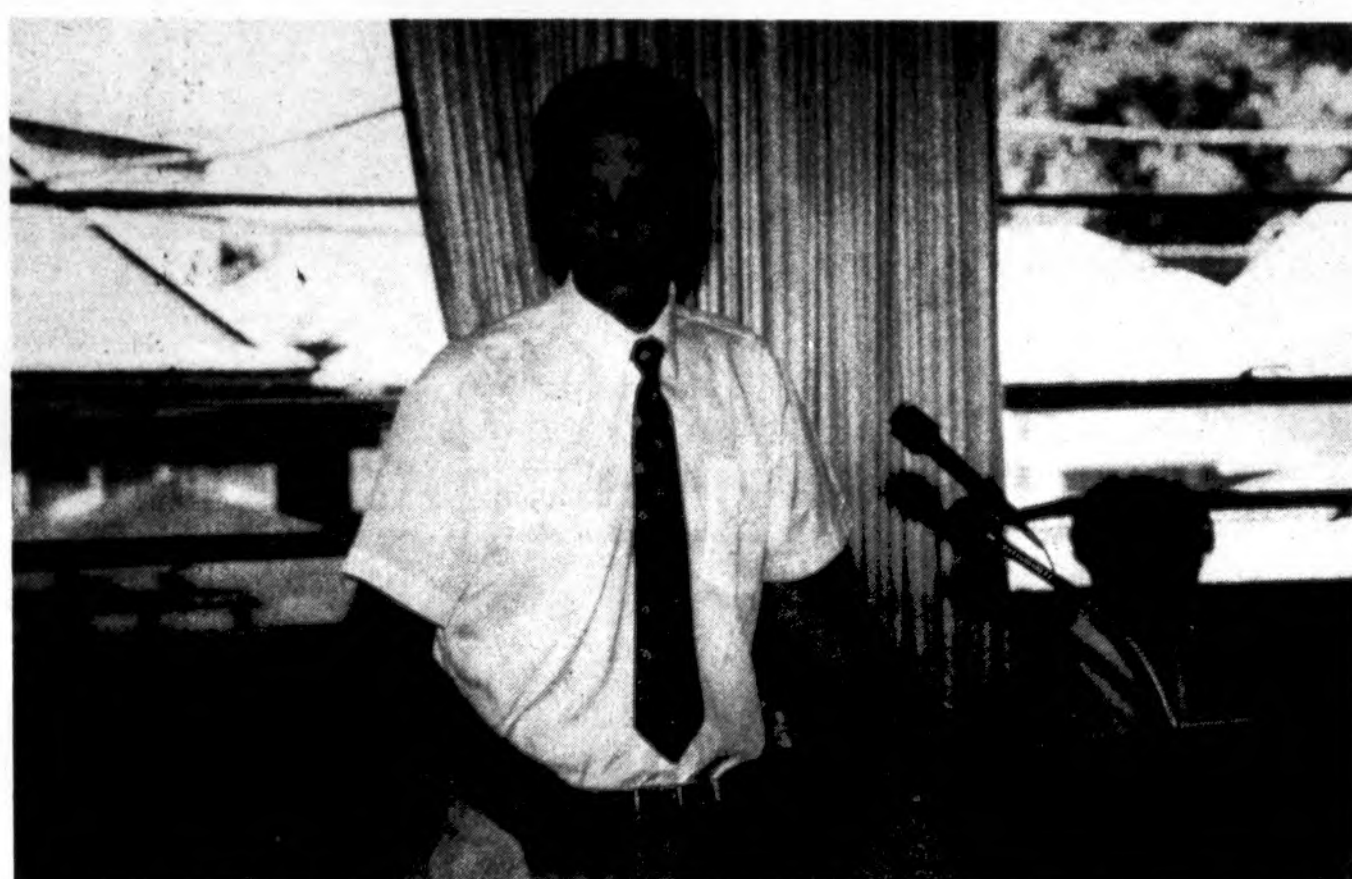
Mažosios Lietuvos fondo Premijos vertinimo komisijos pirmininkas Vilius Pėteraitis, gavęs visų jūrų komisijos narių – Vilniaus universiteto prof. dr. B. Baltrušaitytės-Masionienės, Klaipėdos universiteto prof. dr. A. Kaukienės, Montrelio universiteto vyr. bibliotekos vedėjo V. A. Jonyno bei Jono Dainausko – sprendimus, pranešė, kad jūrų komisija nutarė paskelbti Mažosios Lietuvos fondo Dr. Vydūno premijos laureatui Vilniaus universiteto profesorius dr. Domą Kauną, laimėjusį 5,000 dolerių premiją už rankraštį „Mažosios Lietuvos knyga – lietuviškos knygos raida 1547-1940 m.“.

Antroji premija, MLF valdybos priitarimu, skiriama dviem autoriams po 1,500 dolerių: muzikologui Danutei Petrauskaitėi už rankraštį „Klaipėdos Muzikos mokykla 1923-1939 m.“ ir Klaipėdos universiteto docentui Albertui Juškai už rankraštį „Mažosios Lietuvos Bažnyčia“. Premijos buvo įteiktos Mažosios Lietuvos Resistencinio sąjūdžio ir Mažosios Lietuvos fondo suvažiavimo metu 1995 m. rugsėjo 2-3 d. Čikagoje, Balzeko Lietuvių kultūros muziejuje.

Nuo 1547 iki 1807 metų Mažoji Lietuva davė 330 knygų lietuvių kalba, o nuo 1547 iki 1940 metų knygų bei smulkiųjų spausdinių lietuvių kalba (nagalutiniai prof. Domo Kauno surinkti duomenimis) Mažosios Lietuvos lietuviškos spaudos palikimą sudaro 2,445 knygos, brošiūros ir vieno lakšto leidiniai. Toje vokiečių valdomoje Mažojoje Lietuvoje per keturis šimtmečius veikė 390 spausdintuvų, kurių 75 spausdino veik vien lietuvių kalba leidinius. Tuo tarpu Vilniaus Akademijos spausdintuvėje, pagrindinėje Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos spausdintuvėje, nuo 1576 iki 1805

chaiskosios ar „kolektyvinio pasaulio“ versmės jau atrodė išdžiūvusios. Tačiau Sruoginytės išverstas Kukutis i amerikiečių raštiją įžengia jos dramatiškų perversmų laikui, pro ypatingus vartus. Jį prigludusioje antologijoje, kiekvienas autorius ar vertėjas atstovauja bent dviem kultūrom, „vaikšto dviejuose pasauliuose“.

Antologijos redaktoriai tvirtina, jog lauktoji ir planuotoji masinė asimiliacija Jungtinės Amerikos Valstybėse neįvyko. Didžiulis katilas, kuriame turėjo įsijurti skirtingos kultūros, nepajėgė jų sutirpinti. Charak-



Dr. Domas Kaunas, Vilniaus universiteto profesorius, Mažosios Lietuvos fondo Vydūno premijos laureatas, metų rugsėjo 2-3 dienomis Balzeko Lietuvių kultūros muziejuje, Čikagoje.

Mažosios Lietuvos fondo suvažiavimo metu, kuris vyko šiuo metu rugsėjo 2-3 dienomis Balzeko Lietuvių kultūros muziejuje, Čikagoje.

Vytauto Jasinevičiaus nuotrauka

metu, t.y. per 230 metų, buvo išspausdinti 3,273 leidiniai, kurių 1,468 buvo lotynų kalba, 1,537 – lenkų kalba, 114 – lietuvių kalba, 31 kitom kalbom ir 123 buvo daugiakalbiai leidiniai. 18-ame amžiuje lietuvių kalba išleista 102 leidiniai, tačiau tie leidiniai nedaug ką davė lietuvių kalbai, nes jų tarpe buvo 9 laidos M. Olševskio maldaknygės *Broma atverta ing wiecznasti*.

Mažojoje Lietuvoje lietuvių gyveno žmonės. Ji ten reikėsi kasdieniame gyvenime, bažnyčioje, mokykloje, tautodailėje, liaudies kūryboje, dainose, pasakose. Užtat dar daug reikia tyrinėjimų, kurie kaip galima pilniau parodytų visa tai mūsų dienoms. Tai juk visos Lietuvos istorijos lobyno sudėtinė dalis. Premijuoti veikalai tą praeitį parodo savitais, konkrečiais aspektais.

1) *Mažosios Lietuvos knyga* (vii, 1,398 puslapiai mašinraščio). Mažosios Lietuvos žemės leistos lietuviškos knygos, sudarantios neatskiriamą visos lietuvių kultūros palikimo dalį, raidos anali-

teris ir kultūra neištrypsta. Mūsų stiprybė, rašo redaktoriai, yra mūsų daugialypumas. Anot jų, būti amerikiečių šiandien reikią pripažinti tą daugialypumą. Todėl šiandien vis daugiau kalbama ne apie „amerikiečių“ literatūrą aplamai, bet apie Amerikos indėnų („čiabuvų amerikiečių“), Afrikos, Azijos, Lotynų Amerikos, žydų ir kt. kilmės amerikiečių raštijas. Ir tiems antologijoje išspausdintiems autoriams, kaip ir Kukučio pagimdytoji, būdinga praeities ir dabarties, archaiškumo ir moderniškumo dialektika.

Taip i šią rinktinę natūraliai įėjo ir Laima Sruoginytė, „vaikščiojanti“ Amerikos ir Lietuvos kultūrose. „Aš užaugau kaip Amerikos lietuvis ir visad jaučiausi einanti tiltu tarp dviejų kultūrų“, rašo ji. Kaip Kukutis lietuvių mitologijoje, ji norėjo būti „žinių nešėja“. Bet kai ji nusprendė verst i „Kukučio balades“, ji negalėjo įsivaizduoti, „koks tai bus sudėtingas ir daugialypis darbas, ir kaip toli jis mane nuves“.

Algirdas Landsbergis

žė sudėtingomis vokiečių valdžios viešpatavimo, nacionalinės priešpaudos bei natūralios asimiliacijos sąlygomis yra aktualus ir vienas svarbiausių mūsų istorijos mokslo uždavinių. Knygos tyrinėjimai integruoja nemažą literatūros, kalbotyros, ekonomikos ir kai kurių kitų jiems artimų mokslo žinių. Mažosios Lietuvos knygos tyrinėjimų svarbą didina tai, kad be jų bus neįmanoma parašyti apibendrinančią lietuvių knygos istoriją.

Nepaisant tikybų skirtumų ir svetimų imperijų sienų, dirbtinai padalijusių lietuvių žemes i dvi dalis, Mažoji ir Didžioji Lietuva niekad neprarado vidinių gijų, rodančių ir išsaugojusių etninį, dvasinį, kultūrinį ir net daugeliu atvejų ekonominį bei politinį bendrumą. Tokių ryšių vienas svarbiausių, jei ne pats svarbiausias tiltas, buvo lietuviškoji spauda. Mažosios Lietuvos žemės iš viso iki 1807 metų veikė 35 spausdintuvės, iš kurių 16 spausdino lietuvių kalba.

Lietuvių kalba raštijoje bene pirmą kartą taip vispusiškai nagrinėjama knygos, o visų pirma lietuviškos knygos parengimas bei leidimas. Veikale aptariama: 1) knygų leidimo Mažojoje Lietuvoje iniciatoriai,

akstiniai, 2) poligrafijos atsiradimas (poligrafija – „daugiarastiškumas“ – pramonė, apimanti visas spaudos gamybos rūšis), 3) knygų tematikos pirmosios kryptys, 4) prekyba knygomis, 5) leidimo organizacija, komercializmas, 6) leidinių tematikos plėtotė, 7) lietuviškos knygos platinimo specifika, 8) lietuviškos knygos leidimo sunkumai ir jų didėjimas, 9) lietuviško šrifto parengimas, 10) kalendorių vaidmuo lietuviškoje raštijoje. Mažojoje Lietuvoje lietuvių knygų leidyba susiformavo i savarankišką verslo sritį. Iki šiol „de viso“ nustatyta, jog per visą 1547-1940 metų laikotarpį išėjo 2,445 knygos ir smulkieji spausdiniai, nors, atrodo, kad jų (ypač smulkesnių spausdinių) buvo kur kas daugiau.

Leidybą stabdė kai kurie regioninio pobūdžio veiksniai. Didele kliūtimi laikytina iš leidėjų repertuaro iškritusi grožinė literatūra, kuri normaliomis sąlygomis užtikrina pastovų verslo finansavimo šaltinį. Mažosios Lietuvos knyginkystės plėtotę varžė ribotos gotišku raidynu spausdinamų leidinių tiražas. Visuotinio raštingumo sąlygomis knyga gotišku raidynu už Mažosios Lietuvos ribų paklauskos beveik neturė-

jo. Tautinės savimonės palaikymui svarbios evangelikų konfesinės literatūros nykima spartino kultūros pasaulėjimo procesas, kuriame dominavo vokiečių nacionalistinė ideologija, nes... sako, mokslui lietuvių kalba netinkanti! Lietuvių kalba spausdinių skaičius vis mažėjo. Poligrafijos panaudojimas Vokietijos politinei įtakai stiprinti astrino tautinius santykius, organizuotai silpnino Mažosios Lietuvos lietuviškumą, siaurino lietuviškų knygų spausdinimo geografiją. 1920-1940 metais Mažojoje Lietuvoje iš viso veikė 197 poligrafinės įmonės; iš jų 21 spausdino lietuvių kalba. Žymiausi lietuviškos spaudos centrai buvo: Tilžė (1,100 knygų lietuvių kalba), Klaipėda (764), Karaliaučius (649), Priekulė (268), Bitėnai (123). Iš viso Mažosios Lietuvos teritorijoje nuo 1547 iki 1940 metų 15-oje miestų, miestelių ir net kaimų pasirodė 3,228 knygos lietuvių kalba. Be to, krašto poreikiams dar 217 knygų buvo išspausdinta kituose, iš viso 22 Europos miestuose. Tai gyvino kultūros ir mokslo ryšius, tarptautinio lietuvių kultūros ir pačių lietuvių problemas.

Leidinių tiražus lėmė visuomenės raštingumo lygis ir knygų paskirtis. Pirmieji lietuviški leidiniai, adresuoti riboto rato ir interesų skaitytojams,ėjo vidutiniškai 200-300 egzempliorių tiražu. Išaugus švietimo įstaigų skaičiui ir paplitus visuotiniam raštingumui, knygų tiražai pradėjo diferencijuotis. Mažiausiu tiražu (200-300 egzempliorių)ėjo ribotos paskirties leidiniai (agendos, gro-matos), vidutiniu (1,000 egzempliorių) – tikybos praktikai reikalinga literatūra (maldaknygės, giesmynai, biblijos), didžiausiu (siekiančiu iki 4,000 egzempliorių) – universaliai paskirtos knygos (elementoriai, katekizmai, praktiniai vadovai).

Mažosios Lietuvos knyga ilgą laiką buvo visos lietuvių kultūros orientyras, sargas ir įkvėpėjas. Ji išaugo iš religinės raštijos, bet ji buvo liaudies dvasingumo ir švietimo ugdytojas, rašto mokyklos dovėlis ir filologijos mokslo skatintojas.

Autorius Domas Kaunas, gimęs 1949 metais, Vilniaus universiteto profesorius, habilituotas (Nukelta i 2 psl.)



Mažosios Lietuvos Resistencinio sąjūdžio ir Mažosios Lietuvos fondo suvažiavimo metu rugsėjo 2-3 dienomis Balzeko Lietuvių kultūros muziejuje, Čikagoje, apie Mažosios Lietuvos fondo premijuotus mokslinius veikalus lietuvių kalba vertinimo komisijos narys Jonas Dainauskas. Kairėje – Birutė Vindašienė, JAV LB Vidurio vakarų apygardos pirmininkė, dešinė – Vytauto Jasinevičiaus nuotrauka.

Lietuvos fondo premijuotus mokslinius veikalus lietuvių kalba vertinimo komisijos narys Jonas Dainauskas. Kairėje – Birutė Vindašienė, JAV LB Vidurio vakarų apygardos pirmininkė, dešinė – Vytauto Jasinevičiaus nuotrauka.

Je – Matilda Marcinkienė, ALTO atstovė.

Vytauto Jasinevičiaus nuotrauka

Šiame numeryje:

Kukučio baladės angliškai • Mažosios Lietuvos svarba, reikšmė ir vaidmuo Didžiajai Lietuvai • Petro Melniko apsakymas • Aktorius Vytautas Ruginis • Iš Friedrich Hoelderlin'o poezijos • Antano Sutkaus „Pasaulio lietuvių portretai“ • Šiaurio Narbuto „naujieji emigrantai“

Veikalai apie Mažąją

(Atkelta iš 1 psl.)

daktaras. Vilniaus universitete studijavo bibliotekininkystę. Nuo 1975 metų tame universitete dėsto. Nuo 1990 metų Knygotyros katedros vedėjas. Vilniaus universiteto mokslo darbu „Knygotyra“ vyriausias redaktorius. Tyrinėja lietuviškos knygos istoriją. Išleido 7 knygas (jų tarpe apie Mažosios Lietuvos spausdėsenas, bibliotekas). Lietuvos ir užsienio spaudoje paskelbė per 100 mokslinių straipsnių. Lietuvos bibliotekininkų draugijos pirmininkas.

2) *Klaipėdos Muzikos mokykla 1923-1939 m.* (363 puslapiai mašinraščio). Tarpukario metais Klaipėdos krašto kultūriname gyvenime labai svarbią vietą užėmė Klaipėdos Muzikos mokykla, vadinama Konservatorija, tapusi reikšmingu ne tik šio regiono, bet ir visos Lietuvos meno židiniu. Ji ir buvo ta gaivi lietuviška versmė, drėkinusi nutautusią žemę, sudariusi tvirtus profesionaliosios muzikos pamatus, ant kurių vėliau buvo renčiamas tautinės kultūros rūmas. Tuo metu susizavėjęs šia mokymo įstaiga poetas Faustas Kirša rašė: „Kas toji Klaipėdos konservatorija? — daugeliui žinoma ir kartu nežinoma. Visų pirma — kultūros trūpinėlis, o Klaipėdoje — švyturys! Jokių partijų [...] padaras, tik meno žodis, kuris, jei jis yra tikras meno žodis, visur ir visiemis muzikos garsais šventybės ir garbės rodo...“

Čia 1923-1939 metais Klaipėdos mieste veikusios Klaipėdos Muzikos mokyklos darbo apžvalga, gerai dokumentuota, ypač gausiai panaudojant archyvne, iki šiol nepaskelbtą medžiagą. Pateikiama Klaipėdos miesto muzikinio gyvenimo istorijos apžvalga. Palyginus su kitomis



Mažosios Lietuvos Rezistencinio sąjūdžio ir Mažosios Lietuvos fondo suvažiavime šių metų rugsėjo 2-3 dienomis Balzeko Lietuvių kultūros muziejuje, Čikagoje: Lietuvių Evangelikų

Liuteronų Bažnyčios užsienyje vyskupas Hansas Dumpys, Mažosios Lietuvos fondo valdybos pirmininkas ir konkurso „Mažosios Lietuvos reikšmė, svarba ir vaidmuo Didžiąjai

Lietuvai“ vertinimo komisijos pirmininkas Vilijus Peteraitis, konkurso pirmosios premijos laureatas profesorius dr. Domas Kaunas.

Vytauto Jasinevičiaus nuotrauka

Lietuvos vietovėmis, Klaipėda išsiskyrė pačiomis turtingiausiomis muzikinėmis tradicijomis. Pati Klaipėda turėjo ypač daug muzikos organizacijų ir koncertų salių. Veikė lietuviški chorai, „Birutės“ draugija.

1920 metais, po penkerių metų gyvenimo JAV, į Lietuvą sugrįžo kompozitorius bei dirigentas Stasys Šimkus, kuris po papildomų studijų Leipzigo konservatorijoje 1922 metų rudenį apsigyveno Klaipėdoje ir čia pradėjo realizuoti savo seną svajonę įsteigti muzikos konservatoriją Lietuvoje, ypač padedant visuomenės veikėjui, rašytojui, Lietuvos konsului Klaipėdoje Jonui Žiliui. Sta-

siui Šimkui tą sprendimą lėmė: 1) senos Klaipėdos miesto muzikinės tradicijos, 2) stiprios vietinių atlikėjų ir muzikos pedagogų pagėjos, 3) stipri lietuvių kultūrinė veikla.

Tos mokyklos programon profesorius Juozas Žilevičius įtraukė „Lietuvos muzikinės kultūros“ apžvalgą. Klaipėdiškis K. Trukanas pedagogikos, logikos ir psichologijos kurse, žymiai plačiau nei Kauno konservatorijoje tuos dalykus dėstydamas, paruošė puičius muzikos pedagogus. Klaipėdos Muzikos mokyklos organizatorius profesorius Stasys Šimkus kėlė labai didelius reikalavimus mokiniams, nurodydamas jiems

tikslių — tapti aukštos kvalifikacijos atlikėjais, kurie galėtų dirbti Lietuvos muzikos įstaigose. Tos konservatorijos mokytojai mokiniams diegė moralės normas: gerbti vyresniusius, padėti silpnesiems, šelpti vargalius, nemeluoti, nevagiliauti, nenaudoti fizinės jėgos savo teismui įrodyti. 1930 metų rudenį Valstybės teatre (Kaune) pradėjo dirbti 32 muzikai, tos mokyklos buvę mokiniai. Tos mokyklos darbu 1933 metais buvo surengta Mažosios Lietuvos Dainų šventė. 1933 metais buvo pastatyta opera „Faustas“ (paskaita 1935 metais) o 1934 metais — „Traviata“.

Autorė Danutė Petrauskaitė,

gimusi 1952 metais, 1973 metais baigė Aukštosios muzikos mokyklos fortepiono ir teorijos skyrinę konservatorijoje įgijo muzikos istorijos specialybę. 1980 metais persikėlė į Klaipėdą, kur iki šiol dėsto muzikos teorijos bei istorijos disciplinas Lietuvos konservatorijos Klaipėdos fakultete (dabar susijungęs su Klaipėdos universitetu). 1993 metais ji apgynė daktaratą su disertacija: „Klaipėdos Muzikos mokykla kaip pedagoginė sistema ir jos reikšmė tarpukario Lietuvos muzikiniame švietime“. Paskelbė apie 30 mokslinių straipsnių ir specialiai nagrinėja Lietuvos ir lietuvių išeivių muzikinę kultūrą. 1994 metais jai suteiktas (pedagogikos srityje) docentės titulas.

3) *Mažosios Lietuvos Bažnyčia* (688 puslapiai mašinraščio). Savo laiske autorius Albertas Juška rašo: „... Darbą nelaikau tobulu, ir jeigu jisai būtų nuspręstas publikuoti, atskirus skyrius ryškiausiai dar papildyti, kiek pertvarkyti“. Pradedama Evangelikų Liuteronų Bažnyčios atsiradimo istorine apžvalga Vakaruose, Prūsijoje. Reformacija apėmė visas anksčiau Kryžiuočių ordino užvaldytas žemes; sakoma, kad tai padėjo Mažosios Lietuvos žmonėms melstis savo gimtąja kalba. Skryrelyje „Lietuviškos bažnyčios kunigai“ teigiama, jog „Mažosios Lietuvos kunigai nebuvo entuziastingi germanizacijos nurodymų vykdytojai“. Juk vokiečių kilmės kunigai, prieš gaudami paskyrimą į Mažosios Lietuvos kunigų parapiją, turėjo įrodyti savo lietuvių kalbos mokėjimą. Iki šiol tačiau nėra nustatyta, kiek Mažosios Lietuvos parapijose kunigavo lietuviškos kilmės dvasininkai.

Atskirai aptartas, aprašytos chronologine tvarka visos „Kalinogrado srities“ evangelikų liuteronų parapijos, bažnyčios. Auto-

rius ypatingą dėmesį skiria poka-rinei Mažosios Lietuvos Liuteronų Bažnyčios padėčiai, pabrėždamas, kad po repatriacijų, pasitraukimų ir trėmimų ypačiai buvo stokojama kvalifikuotų dvasininkų. Labai žiauriai skamba duomenys apie planingą evangelikų liuteronų bažnyčių naikinimą, ypač Klaipėdos krašte, Sovietų įvykdytą. Pvz., Dovilų, Kintų, Vilkyškių, Kretingalės, Žukų bažnyčios buvo paverstos sandėliais, Katyčių — kino teatru. Juodkrantės ir Nidos — muziejais. Pašyšių — „Kultūros namais“. Rusnės — sporto sale. Plaškių — pieno surinkimo punktu. Priekulės, Smalininkų, Karklininkų bažnyčios nugriautos, nes prisireikė plytų kolchozų gyvulių fermų, sovietinių pasieniečių sargybų būstams pastatyti, kelių duobėms užpildyti. Paleizių bažnyčioje — arklidė, Verdainėje — linų fabrikas, kuris greitai sudegė. Kairių bažnyčia panaudojama tankų dalinys savo šaudymo pratyboms. Klaipėdos liuteronų bažnyčia buvo susprogdinta ir jos vietoje pastatytas restoranas „Neptūnas“. Šv. Jono bažnyčios vietoje buvo išmūrytas viešas tualetas... 1950 metais į Sibirą buvo ištrėmtas evangelikų liuteronų konsistorijos Prezidentas ir Senjoras E. Lejeris (mirė 1952 m. kovo 10 d. Krasnojarsko srities Michailovkos lageryje). Netrukus vienas po kito į naikinimo stovyklas gyvuliniuose vagonuose iškeliavo kunigai: diakonai Jurgis Gavenis, Jonas Mizaras, G. Rauskynas ir gal keliolika sakytojų-surinkimininkų.

Autorius čia kalba ir apie dabartinę padėtį: evangelikų liuteronų bažnyčių pastatus, turta. Parapijų, bažnyčių aprašymuose paduodami apytikriai duomenys apie jų parapijų lietuviškumą, paskirtų kunigų veiklą. Kalbėdamas apie dabartinę padėtį Lietuvoje, autorius savo laisnę rašo: „...Man nuširdžiai gaila tų savų

ir išeivijos intelektualų, kurie vis dar mano, kad šis alinantis, individo smegenis džiovinantis poveikis (amerikietiai čia vartoja taiklų „brainwashing“ terminą) gali praeiti pats savaime. Nepraėjo ir nepraeis...“

Autorius Albertas Juška gimė Šilutės apskrityje, Rimšėnų kaime 1931 metais. Baigęs Šilutės vidurinę mokyklą, studijavo lietuvių kalbą ir literatūrą Vilniaus Pedagoginiame institute. Po to keliolika metų mokytojavo. 1974 metais apgynė disertaciją mokslo kandidato laipsniui. 1977 metais jam buvo suteiktas docento vardas, o 1993 metais — socialinių mokslų daktaro laipsnis. Nuo 1974 iki 1991 metų dirbo Lietuvos konservatorijos Klaipėdos fakultetuose dėstytoju, vėliau Pedagoginio fakulteto dekanu, praeitoriumi mokslo reikalams. Nuo 1991 metų dėsto Klaipėdos universitete, Pedagogikos katedroje. Išleido 5 knygas (mokymo priemonės) ir paskelbė keliasdešimt straipsnių, daugiausia pedagogikos klausimais.

* * *

Greta viso to ypatingai teigiamą įspūdį daro Mažosios Lietuvos fondo „Aplinkraštis-apskaita“, kuriaame išvardinta virtinė išleistų, spausdinamų, rengiamų spaudai, projektuojamų veikalų, liečiančių Mažosios Lietuvos praeitį, jos žmones, kultūrą, o ypač kultūrinį lobyną, sukurta, sukratą Mažosioje Lietuvoje, Mažosios Lietuvos žmonijai. Pvz., Martino Brako *Mažosios Lietuvos politinė ir diplomatinė istorija* (jau išėjo iš spaudos); Martino Purvino *Klaipėdos krašto lietuvių mokyklų draugijos istorija*; Martyno Gelžinio *Mano gimtinė Mažoji Lietuva*; Miko Slažo atsiminimai iš Sachsenhausen koncentracijos stovyklos *Zuvers žmogaus pavidalu* (jau išleista);

(Nukelta į 4 psl.)

Petras Melnikas

Cepelinai virš miesto

Lapkus vaikščiojo Ringstrasse. Žiūri — viskas žinoma. Jau matė Švento Stepono bažnyčią, Operos rūmus, Dunojų.

Staiga dangus apsiniaukė. Bet greitai vėl pasvito ir ėmė kaitinti saulę, taip gera... O štai ūmai vėl apsiniaukė...

Ar tai realu? Ir taip greitai.

Pastebėjo danguje lėtai šliaužiantį didelį tamsų cepeliną. Jo pilkas šešelis nusiūgė bulvaru be garso ir nudažė tolimų namų čerpes raudai.

Lapkus čia vėl atsirado kaip turistai. Lankė įprastamas, įdomesnes vietas, kur karo metu buvo gyvenę. Viskas — pažįstama. Bet kartu viskas pasikeitė. Pastatai stovėjo lyg ne visai savo vietose. Staiga...

Išgirdo džeržgiantį garsą, apimantį visą erdvę. Lyg važiuojamą surūdijusiais ratais seną autovežimį. Ir tada bulvarą užtvinstą artėjančių tankų masė.

Tai tikrai didžiuliai tankai, mastė. Ir jie riedėjo tokiu pastoviu greičiu ir priekį. Lapkų apėmė savotiška baimė. Lyg trūko oro kvėpavimui. Negi tai vėl mažytė okupacija?

Motorizuoti vabalai riedėjo Ringo bulvaru žvangėdami Parlamento link. Šaligatviusose atsirado daugiau žmonių ir vaikų. Kai kurie šaukė džiaugsmingai tankistams, kiti ginčijosi ir rodė nusteibimą:

- Negi atvyko užimti Vieną?
- Padėti pasiutusiems serbams?
- Ar tai, kaip buvo užėmė Praha?

* * *

Lapkus daug sapnuodavo. Ir tai vykdavo beveik kasnakt. Jį aplankydavo vis kitas pasaulis, nors panašus į tuos įvykius, kuriuos patyrė Lietuvos kaime. Tai būdamas studentu Kaune, ar bėgant nuo karo per Prūsiją ir Berlyną ir toliau.

Jis galvodavo ir, kaip labai realūs buvo jo sapnai, kartais net spalvoti.

„Kas galėtų pasakyti“, šnekėdavo žmonai, „kad dieną mes gyvename ne sapną? O kai esame užmigę — gal tai ir yra tikrasis pasaulis?“

Susirūpinusi žmona keistai pažvelgdavo į jį.

Lapkus kasdien skaitė laikraščius ir knygas apie pasaulio įvykius, bet mėgo daugiau

magiškas sapnų pertraukas, kaip kad kasdieninį jukinį, palaidą balą. Pakankamai matęs karo baisybių, sovietų vežimus į Sibirą, šiame sapne jam iškilo giliai atminty nugarimzusių įvykių vaizdai, kurių nenorėtų atgaivinti dienoms metu.

Šiame sapne jis norėjo pabusti, atmerkti akis, bet jam nesisekė. Akys buvo tarsi užlipdytos.

* * *

Danguje lėtai šliaužiojo cepelinai, jų šešėliai nusiūgėdavo stogais ir gatvėmis, kaip didžiulius paukščių sparnai. Malūnsparniai atvykdavo prie kai kurių namų stogų, sekdami aparatais po langus žymesnių piliečių kalbas ir gyvenimą.

Lapkus slėpėsi su turistais viešbuty. Čekas ar vengras vėliau rado apleistą rūšį. Čekė ir vokiečiai ten diskutavo, kas dedasi mieste. Ar tai nauja okupacija? Ar praleis grįžti turistus namo? Senas vokiečiai šnekėjo:

— Armijos eis iki Viduržemio jūros nesustodamos. Rusijos spauda ilgai skundėsi, kad ilgos žiemos, tundrose šalta, trūksta pakankamo šilto dienu skaičiaus, žmonės tingi pasirūpinti kuru, išvalyti kaminus ir krosneles, o pietuose — rojus.

— Tai tokia, jūsų manymu, šios invazijos priežastis? — Vengras šluostė nosine rasotą kaktą. — Ką veikia vakariečiai?

— Britai žada bombarduoti, — pasakė daili čekė. — Girdėjau tai iš rusų karininko.

Visi į ją sužiuro kaip į nusidėjėlę. Kažkas nusijuokė.

Lapkui pasiūšausė odos paviršius, pakaušiu perėjo šaltos bangos ir jam labai norėjosi verkti: kurių galų jis čia atvyko? Kodėl nevažiavo į Graikiją? Ar reikėjo čia atsidanginti? Ne.

O važiuodutė dar daugiau kankino. Jis matė jos akim visą Europos žemėlapi. Valstybes, miestus ir kelius, kuriais toliau riedėjo tankai, pažaisdami sienas, orlaiviais ir keistais cepelinais — oro erdves. Pabaltijo valstybės, atrodė, buvo vėl okupuotos, Reino upė jau peržengta, NATO ir prancūzai „nesipriešina“. Italų komunistai pasitinka rusų tankus su grafinais vyno ir daina „Bandiera rossa“. Serbai

kelia šventę, o musulmonai varomi ir skandinami jūroje... Tik turkai vis ginkluojasi... Virš žemėlapių girdėjosi keisti garsai, lyg pūtė dideli vėjai ir srėbė kažkas skania sriubą... ar čiupe daug saldžių saldainių...

Atrodė, nebuvo išsigelbėjimo. Turistai buvo susirūpinę, norėjo grįžti į namus. Lapkus išbevilčių sapnų mokėdavo atsipalaiduoti ir pabusti kartais. Kaip gera būtų pabusti, atplėst akis, bet jam nesisekė. Vakaraus girdėjosi moterų šauksmai, sustojusių autovežimžių burzimas, bėgančiųjų medžioklės ir šūviai mieste. Negi atėjo galas? Susems ir turistus?

* * *

Sapne — Prateris, triukšmas. Alėja praėjo šešių karių sargyba su telefonais pašonėje. Jie nesidairė, žengė, lyg būtų šlubi. Kartais iškilmingai pakeldami kojas ir batais trinkelėdami į grindinį. Kiekvieno gatvę jų buvo, telefonais į kažkur pranešinėdavo.

Jiems buvo leista bet ką sumti. Užkabindavo į jie moteris, valgė ir gerė restoranuose. Stovint prie jų arčiau, jautėsi keistas kvapas, lyg benzino, dešros, trąšų ir numirėlio mišinys.

Apsvaigę pergale ir serbų artilerijos atvykimu, įsismaginę kartu plėšikaudavo. Rusai plėsdavo butuose grindų parketą, išmontuodavo vandens kranus, durų rankenas, veidrodžius ir krovė tai į sunkvežimius, lyg bėgti ruošdamiesi. Taip spėliodavo čekė.

Lapkus pristojė. Kėdėje sėdėjo pagyvenusio amžiaus moteris su didele skrybėlė. Šypsodavo jį paslaptinai, čigoniskai liūdnei. Šalia stovėjo komodelė su trimis stalčiais ir keli rusų kareiviai.

— Let's have fun, — kažkodėl ji jam pasakė angliškai. — Lošk loteriją.

— Kodėl nepabandyti, — nors rusai kvatojos turbūt čigonės jau apgauti.

Lapkus sumokėjęs atidarė pirmą stalčių — viduje šuns galva, visa kruvina, akys išvirtę, kaklo gyslos išlinde. Bjaurus reginys, bet karo metu turbūt įdomus kvatojantiems kareiviams. Liūdnei šypsodavo ir čigonė.

Lapkus griebė atidaryti antrą stalčių — viduje rožės, bet tarp jų šliaužiojo sliekai. Riebus ir didžiuliai! Lapkui kilo šleikštumas, darėsi bloga. Na ir kontrastai, darviniška realybė, lyg rožės mistų sliekais ar atvirkščiai?..

Čigonė parodė į trečiąjį stalčių, kurį Lapkus greit atidarė, norėdamas baigti komediją. Stalčiuje gulėjo lėktuvo bilietas į Madridą, ir čigonė ragino nedelsiant juo pasinaudoti. „Kaip tai? Kodėl?“ galvojo Lapkus, įsikis-

damas bilietą į kišenę ir garsiai suabejodamas, ar rusai jau Ispaniją.

— Ispanija greitai bus išlaisvinta, — tarė šalia stovėjęs liesas kareivis. — Visi kraštai ten bus išlaisvinti.

Lapkus suabejojo, ar taip bus. Bet kareivis su entuziazmu aiškino, kad užims ir Gibraltarą. Armijoms jau vadovaus generolas Čirinovskis, kuris pramintas kariuomenėje — nenugalimu „Terorovskiū“. Liesas kareivis pasakojo apie jį, kaip apie Napoleoną, vis tekėdamas ranka Lapkaus petūs, dulkindamas rūsy išteptą drabužį. Galas atrodė jau arti, pranešinėjo ir radijas.

* * *

Tą pavakarę Lapkaus žingsniai dundėjo ištuštėjusio miesto fasaduose, jam skubant į rūši. Kitoj gatvės pusėj taip pat kažkas skubėjo, nuo jo neatsilikdamas. Ir lyg ketindamas užkirsti jam kelią.

Lapkus nėrė į vartų angą ir, perlipęs kelias tvoras, atsirado be kvapo turistų rūsy.

Jis jau neiseidavo iš rūsiu. Pro langelį matė, kaip kareiviai atėmė vienam piliečiui laikrodėlį ir pirštu rodė į jo švarką. Žmogus kratė galvą, bet atidavė. Vienam numovė ir kelnes. Iš nuolaidžių žmonių okupantai grobė kaip šėtonai.

Tuo tarpu per radiją plaukė romantiški vienietiški valsai, o kritus Madridui ir Granadai — karštos ispaniškios dainos. Rusai artėjo prie savo tikslu — Gibraltaro, paskutinio Europoje taško! Ir ten prasidėjo nepasisekimai. Nugara ir britų tvirtovė, ispanai stūmė priešą atgal. Tokie ejo gandai.

Ten atskridęs Čirinovskis reikalą pataisė, bet po to — jokių žinių.

* * *

Sapnas jau atrodė kaip sėdėjimas kalėjime, rūsy. Trūko maisto ir visko. Meilė stūmė čekę lauk. Ir kartą, jau vyriškai apsirengusi, ji šnekojo, kad turi geras žinias:

— Žiūrėkite, — ji rodė į langelį, — cepelinai traukiasi. Atgal!

Prišokę prie langelio, turistai iš džiaugsmo pirmą kartą šypsodavo. Nekenčiami paslaptinai cepelinai, balionai ir malūnsparniai judėjo danguje palengva iš miesto į užmiestį.

Lapkui tai buvo lyg pradžia naujo sapno — Ypatingo Džiaugsmo. Tokių retai kada besapnuodavo — vis kažką šmėkliško, negero ir baisaus. Dabar lyg akys pasidarė šviesiau.

Cepelinų ir balionų paviršius blizgėjo nuo saulės spindulių. Tik jų paslaptinumas liko. Nežinia, kas buvo jų viduje?

Aparatai, skleidžiantys okupacinio „paklusnumo spindulius“? Sekliai? Omonai, pasirenge nusileisti virvėm ant sukilielių nugarų?

— ...Mano rusas, — linksmai čiauskė čekė, — sako, netrukus dezertyruos. Vargšelis girdėjo: kažkas negero vyksta Ispanijoje. Rusų generolas papuolė į ispanų nelaisvę. Jį žada pakarti Madride prieš karaliaus rūmus.

Iš kur ji semia tas geras žinias, galvojo Lapkus. Blogos žinios laikomos užslėptos, nebent jos draugais išuosto pogrindy.

Staiga užsikosėjo ir sugriauė artilerija. Rūsy turistai lakstė iš kampo į kampa, šaukdami „prakeiktieji“, „velniai“, „pasiute rusai“, čekės raminauti, kad tai ne rusai, tai serbai.

— Negali būti. Prie ko čia serbai?

— Serbų atvirai nekenėtie vieniečiai. Tai serbai traukdami dabar keršiją.

Atrodė, visas miestas dundėjo, lyg būgnais groty Sarajevo laidotuvių maršą. Ir galo tam nesimatė. Nuo lubų krito cemento atplaišos, apnuogindamos plieno armatūrą.

Trinktelėjo rūsiu durys ir atsidarė. Čekė ir Lapkus skubėjo jas uždaryti.

Tuo metu viena bomba krito gatvėje prie pat rūsiu, netoli jų, sužeisdamą čekę. Sprogimas buvo toks stiprus, kad nutraukė Lapkaus sapną...

...Lapkus pabudo, atsiplėšė nuo lovos. Jis atsisėdo, apčiuopindamas savo drebantį kūną, dar girdėdamas lauke ferjervėkų sproginėjimus ir dualius dunknojimus. Prieš šventę vaikėzai gatvėje šėlo.

Pabudo net žmona, ir jis jai atpasakojo kraupų sapną kaip mokėdamas. Ji klausėsi žiovaudama ir tarė:

— Tai matai, gan realu. Daug rusų, baimės, net serbai su artilerija...

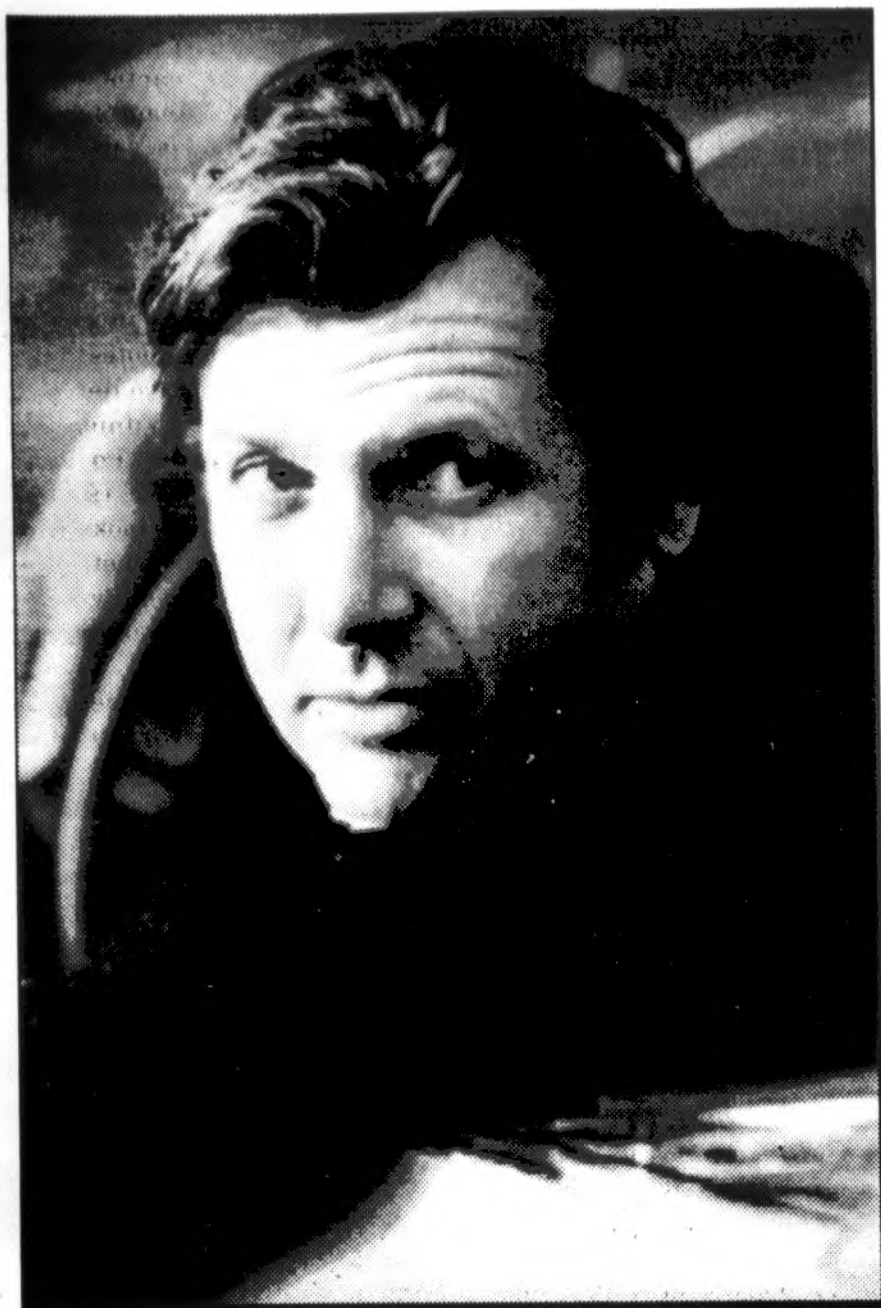
— Ir sužeista moteris.

— Tai kasdieninės žinios. Bosnija, vakariečių delsimas. Tai laikraščiai. Gal mažiau ju skaityk?

— Mažiau skaityk, — Lapkus užsigavo. — Kaip žinosi, kas dedasi pasaulyje?

— Neimk per daug į širdį... — Žmona užbaigė, apsisvertė ant kito šono ir greit užmigė.

Tik Lapkus dar svarstė, ką ypatingo reiškė sapnas? Nebuvo epilogo. Ir ar Pabaltijis gale vėl išlaisvino po išsiveržusio ugnikalnio? Turbūt. Kaip visada.



Vytautas Ruginis

Gimė Cicero, vaidino Broadway, o dabar Hollywood'e

Aktorius Vyto Ruginio kelias

EDVARDAS ŠULAITIS

Tie, kurie gyvename Cicero lietuvių telkinyje, gerai atsimename tris Aldonos ir Igno Ruginių sūnus: Algimantą, Raimundą ir Vytautą. Jie čia lankė Šv. Antano lietuvių parapijos pradžios mokyklą, kur tada buvo kasdieninės lietuvių kalbos pamokos, ir dar kurį laiką ėjo ir į šeštadieninę mokyklą. Jie buvo kai daugumas jaunuolių: sportavo, žaidė krepšinį vietos lietuvių komandoje. Jų gyvenimą dar vaikystėje aptemdė nelemta jų motinos mirtis (jauniausias — Vytautas tada teturėjo tik aštuonerius metus). Tuomet tėvai Ignui reikėjo dvigubai daugiau rūpintis vaikais, tačiau visi jie gavo aukštąjį mokslą. Ir šiandien Algimantas yra dantistas, Raimundas — chiropraktikas, o jauniausias Vytautas — pasižymėjęs artistas.

Šiandien Vytautui 39 metai amžiaus. Jo profesinė pavarde išliko ta pati kaip ir tėvų — Ruginis, tik vardas truputį patrum-pintas ir jis žinomas Vyto vardu.

Baigęs Šv. Antano parapijos mokyklą jaunas Vytautas, kaip ir kiti jo broliai, lankė jėzuitų vedamą Šv. Ignaco gimnaziją Čikagoje, o po to, studijuodamas Illinois universitete, gavo BA laipsnį teatro srityje. Tada jis įstojo į garsiojo Yale universiteto dramos mokyklą, kur įsigijo MFA laipsnį vaidyboje. Jo aktorinį pasirodymą formavo garsūs mokytojai: Andre Belgrader, Walt Jones, John Madden, Earle Gister, David Hammond, William F. Raffeld, o kalbinę techniką įdiegė Michael Morgan, Mary Van Dyke, Cyndia Huppeller.

Dar būdamas studentu, Vytautas vaidino universitetų teatrų pastatymuose ir vis susilaukdavo gerų įvertinimų ir recenzijų. Tas jį pastūmėjo į scenines aukštumas ir, vaidinus poroje veikalų vaidinamose „Off Broadway“ teatrui (ten jis vaidino „Becoming Memories“ ir „One of the Guys“ dramose), jam pasisekė pakliūti į patį Broadway, kur vaidino „The Real Thing“ veikale (režisūra Mike Nichols). Šis jo

pasirodymas buvo gerai įvertintas didžiojoje JAV spaudoje, tačiau to dar nepakako, kad galėtų tvirtai įsikabinti į sceninę vaidybą garsiuose teatruose (o jų Amerikoje labai mažai). Tačiau Vytautas per daug nenusiiminė ir tuomet perėjo į vaidybą filmuose ir televizijoje. Jo vaidybinė karjera filmuose siekia 14 pastatymų. Juos visus čia išvardinti užimtų daug vietos, bet pažymėsime bent pusę. Tai „Broken Arrow“ (režisuotas John Woo), „Cliffhanger“ (režisuotas Renny Harlan), „Lover Like That“ (režisuotas Jill Goldman), „Made in Heaven“ (režisuotas Alan Rudolph), „Verne Miller“ (režisuotas Rod Heawitt).

Pastarasis filmas, kuriame jis vaidino, buvo daromas Rumunijoje ir dar nepasirodė kino teatruose. Jis vadinasi „Last Gasp“ (režisierius Scott McGinnis). Vytautas juose nevaidina pirmajaujančių rolių, tačiau kai kuriuose iš šių filmų jis turi progą nemažai pasireikšti. Ypačiai jam dabar sekasi tokiuose filmuose, kur yra daug veiksmo ir žiaurumų. Žinoma, tai nėra Vytauto pasirinkimas, kadangi dažnai reikia imti tą, ką statytojai pasiūlo, nes aktorius pasirinkimas Amerikoje yra neišpasakytai didelis.

Taip pat Vytautas yra dalyvavęs ir daugelyje pastatymų televizijoje, kurie buvo rodyti pagrindiniuose televizijos kanaluose. Ten jis pasirodė, kaip vadinamas „Guest Star“ ir buvo matomas šiuose veikaluose: „Crime and Punishment“ (NBC), „Civil Wars“ (ABC), „The Human Factor“ (CBS), „Law and Order“ (NBC), „Kane and Abel“ (CBS) ir kt. Jis turi dar daugiau pasiūlymų vaidinti filmuose ir televizijoje, bet jo specialybė yra scena ir jis norėtų dar grįžti į ją. Jo žmona yra scenos aktorė ir ji šiuo metu gyvena New York'e, kur vyksta dauguma JAV teatrinių judėjimų, o pats Vytautas dar yra pasilikęs Los Angeles apylinkėse, kur yra kuriami filmai.

(Nukelta į 4 psl.)

SVEIKI, APLANKYTI TĖVIŠKĖS KRANTAI

Iš Friedrich Hoelderlin (1770-1843) poezijos

TĖVIŠKĖ

Linksmas grįžta jūreivis upėn ramion,
Aplankęs salas tolimas, su lobiu;
Taip tėviškėn grįžčiau, jei būčiau
Turtu, kiek ir kančios, prisirinkęs,

Jūs, brangūs krantai, užauginę mane,
Ar meilės kančias numalšinsite man,
Jūs, mano jaunystės miškai, kada
Sugrįšiu, ar vėl ramybės man duosit?

Pas vėsu upelį, kur žaidė banga,
Pas upę, kur slenkančias valtis mačiau,
Būsiu jau greit; jūs, mieli kalnai,
Globė kadai, jūs, tėviškės ribos

Pagarbios ir saugios, motulės namai,
Ir brolių, ir sesių susitikimas,
Greit, sveikinsiu jus, apglėbsit mane,
Kad, lyg aprišta, širdis man pagytų.

O, brangūs palikė! Žinau, ak, žinau,
Kad meilės kančia man taip greit nepraeis,
Jokia mirtingųjų lopšinė
Man jos neišdainuos iš krūtinės.

Nes, dangišką ugnį padavę, dievai
Mums duoda ir šventąją kančią drauge.
Tiesie taip. Aš žemės sūnus,
Aš kurtas mylėti, kentėti.

MANO TURTAS

Rami rudens diena, pilna gausos,
Išsirpę vynuogynai ir giria paraudus
Nuo vaisių, ir ne vienas mielas žiedas
Iš padėkos nukrito dar į žemę.

Aplink laukau, kur aš ramiais takais
Beveikščiau, užderėjo štai patenkintiesiems
Branda, ir jos gausa jiems duoda
Juos džiuginančio, mielo darbo.

Darbstiesiems šypsos iš dangaus meili
Šviesa pro jų medžius, džiaugsmu dalijas,
Nes vaisius jų gražiai išaugo
Ne vien tik juos auginusiujų rankom.

Ir man švietai tu, o auksinė, ir dvelki
Tu man tu, o vėjel, tartum siūstum
Ir džiaugsmą, kaip ir kurtas, ir šaudo,
Ir tartum laimingiesiems man krūtinę glostai.

Kadaį toksai buvau, bet kaip tos rožės man
Nuvyto mielos dienos, ak, tiktai dar mena
Man taip dažnai tą žydinčiąją praeitį
Išlikę žydinčios tik mielos žvaigždės.

Laimingas, kurs su mylima žmona savoj
Garbingoje tėvynėje gyvena,
Ir jam tvirtai toj žemėj įsitaisius,
Gražiau ir tėviškės padangė šviečia.

Nes kaip augmuo netarptą dirvoj svetimoj,
Mirtingoj ir siela išsispinduliuoja,
Ir jis, kaip vargšas koks, taip vaikščiot turi
Dienos šviesoj, šioj žemėje šventoj.

Dangaus aukštybės, per galingai traukiai jūs
Mane kaip audroje, taip ir giedrotie,
Jaučiu krūtinėj jus, kaip alinate ją,
Jūs, keičiančios mus dangiškosios galios.

Bet šiandien leiskit man mielu taku
Paeiti miškelin, kur viršūnės auksu
Jau puošia mirštą lapai, kur ir man papuoškiet
Jūs kaktą taip mielais atsiminimais!

Ir kad ir mano, kaip kad ir visų kitų,
Mari širdis galėtų bent kur pasidėti,
Ir kad manoji siela, ta benamė,
Nesiligtų be gyvenimo viena palikus,

Tai būk, o giesmė, priebėga tu man!
Palaimingoji! meile didele globota,
Būk sodas, kur aš vaikštinėsiu
Tarpe žiedų, kurie nevysta niekad,

Kur nekaltai gyvensiu, o lauke
Su savo vilnimis už laikas,
Tas laikas kintantis, ten tulumoje,
O čia tylesnė saulė mano veiklai švies.

Maloniai laiminat mirtingąjį jūs,
O dangiškosios galios! globiate jo turtą,
O laiminkit taipogi mano, kad likimo
Deivė sapno per anksti man nenutrauktų.

GRĮŽIMAS Į TĖVIŠKĖ

O, švelnūs vėjai! pietų pasiuntiniai!
Ir tu su savo topoliais, upė mieliai!
Banguojantys kalnai, viršūnės
Jūs saulėj visos! tos pačios!

Ramioji vietele! sapnuos matyta
Pasiūgusio bevilniškoms dienom,
Tu, mano name, ir jūs, žaidimo draugai,
Medžiai ant kalnelio, man taip artimi!

O, kaip seniai jus mačiau! nebėr
Vaikystės, jaunystės, nei meilės,
nei džiaugsmo.
Tik tu, mano tėvyne, iškentėjus
Kantryiai ir šventai, esi išlikusi!

Ir kad kentėtų ir jie su tavim drauge,
Drauge džiaugtų, auklėjai, brangioji,
savuosius,

Sapnuos išėjai, kai toli jie
Klysta, blaškos, neišstikimieji.

Ir kai karštoj krūtinėje jaunuoliui
Jį blaškiusios trokštys rimsta, nutyla,
Kai jasias likimas sustabdo,
Greit nuskaitintas tau pasiduoda!

Sudiev tau, jaunyste, jūk meilės takai
Rožėi, keleivio takai, jūk meilės
Sudiev! ir priimk ir palaimink,
Tėviškės dangau, man gyvenimą vėl!

VAKARO FANTAZIJA

Prie savo trobelės pavėsy ramus
Sėdi artojas, rūksta smagus židinys.
Svetingai suaidi keleiviui
Kaimelio varpai vakariniai.

Į uostą sugrįžta jūreiviai dabar,
Tolimuos miestuos nutyla smagus
Turgavietės triukšmas; pavėnėj tylioj
Šviečia bičiuliams drauginga puota.

Ak, kur man? Mirtingieji gyvena
Iš darbo, algos; smagu jiems pavargti
Ir vėl atsilsėti; kodėl gi nemiega
Niekad krūtinėje mano kančia?

Vakariniam dangui pražysta pavasaris;
Gausybė ten rožių, ramybė alsuoja
Ten aukso pasaulis, tenai
Priimkit mane, debesys purpuriniai!

Šviesoj ir ore tesuduš mano meilė, kančia! —
Bet lyg išsigandęs to prašymo kvailo,
Burtas pabėga, tamsu po dangum
Ir vienišas vėl aš, kaip buvęs.

Ateik gi, miegė švelnusi! per daug jau
Geidžia širdis, galop išgesti tu, jaunyste,
Tu neramioji, svajotoja!
Rami ir giedra tad ateina senatvė.



Friedrich Hölderlin

MANO GARBIAJAI SENOLEI

Daug matei tu, o motin brangioji, ilsies nūn
Laiminga, toli ir arti vardu karūna
Ir mano pagerbti, su amžiaus sidabro karūna
Tarpe vaikų, kur tau brėsta, ir auga, ir žydi.
Ilga amžių siela romi tau laimėjo
Ir viltis, kuri meiliai ir kančias tave vedė.
Nes laimingas tu, pamaldi, kaip Motina, gimdžius
Kadaise geriausia iš žmonių, žemėj mūs draugą,
Ak, jie nežino, koks jis didis yra tarp žmonių
Ir kone užmirštas, kas tasai gyvasai buvo.
Ji ne daug kas pažįsta, tačiau dažnai pasirodo
Jiems dangiškas vaizdas, metui audringam užėjus.
Taikus ir ramus ėjo jis su tais vargšais mariaisiais,
Tas vienišas vyras, pilnas dieviškos dvasios.
Kas buvo tik gyvas, tą glaudė jis į savo sielą
Ir pasaulio kančias mylinčioj nešė krūtinėj,
Mirtį padarė draugu, ir sugrįžo visų vardu
Per kančias ir vargus, nugalėjęs, pas Tėvą.
Ir tu ji pažįsti, motin brangi, ir eini
Paskui ji, tą didingą, tikėdamą, kantriai.
Štai ir aš atgijau nuo tų vaiko žodžių
Ir, kaip seniau, ašaros srūva man iš akių;
Ir menu aš seniai jau praėjusį metą,
Ir tėviškė guodžia man vienišą dvasią,
Ir tas namas, kur kadaise tau laiminant augau,
Kur, meile pasotintas, vaikas tarpo greičiau.
Ak, tada aš galvojau, kaip manim tu džiaugiesi,
Kai toli nuo tavęs būsiu pasaulį plačiam.
Daug ką bandžiau ir svajojau ir savo krūtinę
Sužeidžiau verždamas, bet jūs man pagydysit ją,
O brangieji! ir ilgai, kaip tu, o motin, gyventi
Aš mokysiuos; taip ramu ir šventa senatvė.
Tave aplankysiu, kad palaimintum dar syki,
Ir kad vyras tesėtų, ką vaikas žadėjo.

PUSĖ GYVENIMO

Su kriaušėm geltonom
Ir rožėm laukinėm
Ežerė tiso žemė:
Jūs, gražiosios gūlbės,
Svaigstą bučiniais,
Nerkite galvas
Į šventai blavių vandenį.

O, varge, kur rasiu, kai
Ateis žiema, gėliu?
Kur saulės šviesos
Ir žemės šėšelio?
O mūrai kyla
Nebylūs, šalti, ir vėjų
Vėliavos barška.

Vertė ALFONSAS TYRUOLIS.

Šįmet suėjo 225 metai nuo žymiojo vokiečių poeto Friedrich Hölderlin (1770-1843) gimimo. Tačiau aktualus jis tebėlika iki pat šiai dienai. Jo poezijai būdingas skambumas, sielos atvirumas ir idealistinis nusiteikimas. Daugiausia įtakos jam turėjo senųjų graikų grožio samprata, mitologija. Neseniai „Aidai“ Vilniuje išleido Hölderlin'o poezijos vertimų į lietuvių kalbą knygą Eilėraščiai, kur dalyvauja Lietuvos ir išeivijos vertėjai.

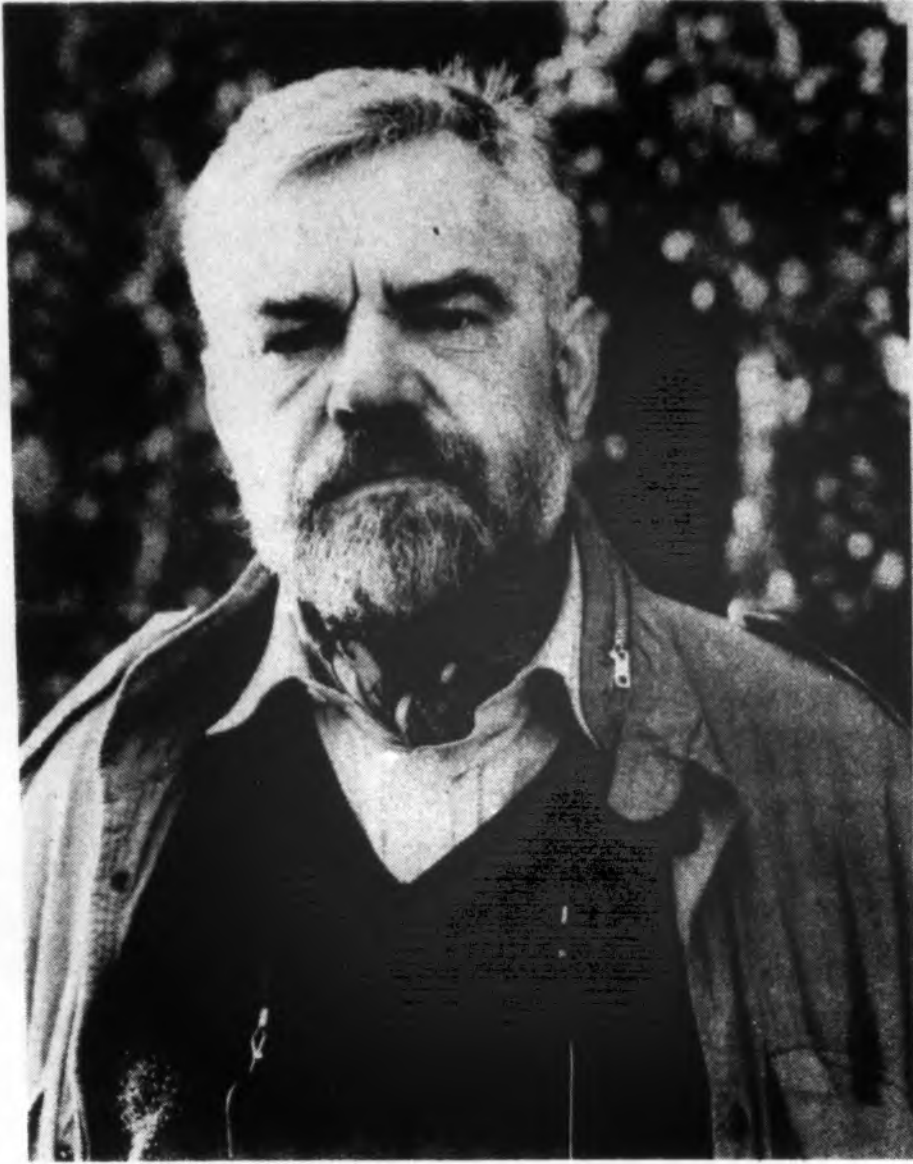
Portreto meistras Antanas Sutkus

EGLE JASKŪNIENĖ

Fotografijoje portreto žanras turi daugiausia specifinių bruožų. Čia ypatingai aiškiai jauti riba tarp menininko saviraiškos ir dokumentalaus iškalbingumo. Per visą fotografijos istoriją portreto žanru žavėjosi daugelis menininkų, tačiau tik keli vardai išlaikė metų bandymus. Vieniems šlovę pelnė istorinės asmenybės, kurias, tarsi šleifas, lydėjo jas jamžinusių fotografų pavardės. Kiti patys skverbėsi per istorijos bruzgynus, savo talento dėka išsaugodami ateities kartoms bendraamžių pavardes. Pastariesiems likimas dovanavo laimę stoti prieš Nadar'o, D.M. Cameron, E. Steichen ir kitų garsenybių objektus.

Ivairiais laikais net pati mažiausia tauta turi savus fotografus, kurių darbai „registruoja“ savo laikotarpį ir žmones. Lietuva šiuo požiūriu nėra išimtis. Jau kelis dešimtmečius iš eilės šis nedidelis žemės lopinėlis garsėja meninės fotografijos meistrais. Algimanto Kunčiaus, Antano Sutkaus, Aleksandro Macijausko, Romualdo Rakausko ir kitų reportažai, fiksuojantys paprastos kasdienybės akimirkas, šventes, tradicijas, stebino giedru lyryzmu ir psichologizmu, apibendrinančiu, atrodytu, kasdienes gyvenimo situacijas.

Lietuviško report sraute išsiskiria Antano Sutkaus nuotraukos jau vien todėl, kad jis su atkakliu užsispyrimu fotografuoja žmones. Net švenčių ar kitų sambūrių metu jo dėmesį labiau traukia netikėtas žvilgsnis, atsitiktinis praėjimas, o ne paties vyksmo šurmuly. Gimė Antanas Sutkus 1939 metais Kluoniškiuose (Kauno apskrityje). 1958-1963



Antanas Sutkus

Lietuvos fotografijos meistro Antano Sutkaus paroda, pavadinama „Pasaulio lietuvių portretai“, rengiama šį rudenį Lietuvių dailės muziejuje, Pasaulio lietuvių parodos, Lemont, Illinois. Parodos atidarymas bus ateinantį penktadienį, spalio 20 dieną, 7:30 v.v. Lietuvių dailės muziejaus galerijoje.

metais studijavo Vilniaus universitete. Nuo 1969 metų — ilgametis Lietuvos Fotografijos meno draugijos pirmininkas. Personalinės Antano Sutkaus parodos buvo surengtos įvairiuose buvusios sovietų Sąjungos miestuose, Bulgarijoje, Vokietijoje, Če-

koslovakijoje, Jugoslavijoje, JAV, Suomijoje, Švedijoje, Norvegijoje, Italijoje. Jis dalyvavo drauge — daugelyje pasaulinių fotografijos parodų, kur pelnė apdovanojimų. Nuo 1976 metų jis — Tarptautinės meninės fotografijos federacijos (AFIAP) narys. 1980 metais

jam suteiktas Lietuvos nusipelnusio kultūros veikėjo vardas.

Antano Sutkaus žmonių tyrinėjimo „aistra“ išsiliojo stambiam, jau kelis dešimtmečius besitęsiančiame cikle „Lietuvos žmonės“ (pradėtas 1969 metais), kuriame rasime menininką ir gydytoją, paprastą kaimo žmogų ir žymų politiką... Sutkaus brailas išryškėjo jau pačiuose ankstyvuosiuose darbuose — stambus planas, kuriame dėmesys sutelkiamas į žmogų, tačiau paliekama vietos ir „aplinkos iškalbingumui“. Pagrindinį „herojų“ visuomet supa kiti žmonės, situacijos, daiktai, t.y. gyvenimiška aplinka, o ne sterilizuota, meniškai „preparuota“ studijinė erdvė. Stambus planas pasirenkamas neatsitiktinai. Ypač ankstyvajame periode tai buvo sąmoningas būdas „prakalbinti“ akis ir rankas — pagrindinius dvasios ir charakterio atspindžius. Tokie maksimaliai išgryninti portretai gerokai praplečia dokumentalios nuotraukos rėmus: psichologinė žmogaus charakteristika papildoma bendražmogišku turiniu — tauri senatvė ir nepažabojama jaunystė; skaudi vienatvė ir gilus pasiaukojimas.

Šiandieniniuose Antano Sutkaus portretuose vis daugiau atsiranda gyvenimo erdvės, kuri darniai apglėbia žmogų. Šis faktorius žymus naujoje portretų serijoje „Pasaulio lietuvių“, kur išviešiai fotografuojami „svetur“, t.y. savo naujojoje tėvynėje, ir besivečiuojantys Lietuvoje. Pirmos grupės nuotraukose portretuojamieji, be abejoj, jaučiasi natūraliai, nesuvaržyti aplinkos ir daiktų, kurie gyvai papildo jo charakterį. Antruoju atveju visas krūvis tenka tik žmogaus veidui, laikysenai, ir nuo fotografo meistriskumo priklauso, kaip žiūrovas jį interpretuos.

Prisimenant visus per tris de-

Aktorius Vytas Ruginis

(Atkelta iš 3 psl.)

Kaip Vytautas sako, aktorius gyvenimas Amerikoje nėra lengvas (nelabai lengvas turbūt jis visur) ir kartais net laimė daug ką lemia. Tačiau yra vilčių, kad gal ateityje jį vėl matysime Broadway, į kur krypta viso pasaulio artistų dėmesys.

Bet šiaip ar taip reikia džiaugtis, kad iš to mažojo Vytuko, kurį matydavome vaikščiojantį Cicero gatvėmis, išaugo didelis vyras, kurį šiandien scenos ir filmų pasaulis pažįsta kaip Vyto Ruginis. Garbė tėvams, jį išauuginusiems, smagu ir mums, lietuviams, kurie galime pasidžiaugti „savuoju“ aktoriumi. Jis ir šiandien dar kartkartėmis užsuka į Cicero aplankyti savo sergantį tėvą Igno ir Čikagos apylinkėse gyvenančių savo brolių. Vasarą kartais atvažiuoja paviešėti į Union Pier, Michigan, kur vaikystėje su tėvais vasaromis vykdavo.

paklausia per radijo ryšį, kokių greitkelių jam važiuoti, ir tęsia rankų pantomimą: — Man vakar nigeris įrėmė pistoletą į galvą. Ir atėmė visus pinigus. Aš jį!

Nuotaika neblogo, nors kaina už kraustymąsi pašoko dvigubai. Vėl paprašau manęs neliesti, Polas pasiteisina, kad jis italas. Per radijo ryšį praneša, kur išsukti iš greitkelio. Tačiau, pasirodo, tas pravažiavimas uždarytas. Temsta.

Zvimbia ir šiaurė. Tvirtai pasakau vairuotojui, kad daugiau nemokėsiu nei cento. Polas, atrodo, rimtai pasimetęs. O gal talentingai vaidina. Išsuka iš greitkelio, ieško jį įvažiavimo vėl, nes reikia grįžti, ir pasiklysta. Kažkur tarp Queens'o ir Brooklyn'o, nykioje gatvelėje mes sustojame prie garažo tepaluotų vyrų. Jie šaukia:

— Varyk per tiltą! Ten bus jūsų gatvė!

Bet už tilto Polas vėl pasimeta, nes posūkis į dešinę uždraustas. Tuomet prisišvartuoja prie sunkvežimio. Jo vairuotojas linksi galva ir staugia:

— Vaziuok paskui mane! Aš parodysiu!

— Matai, kokie amerikiečiai? — džiaugiasi Polas.

Ir, tikrai, atsiduriame mano gatvelėje, tačiau man visiškai nepažįstama. Vėl klausiam. Paaiškėja, kad tai Queens'as, o mums reikia tos pačios gatvės Brooklyn'e. Polas keikia mūsų vedlį, aš kritikuoju Polo profesionalumą ir nusijuokiu:

— O gal jis ir pats nežinojo. Nesvarbu. Dabar aš rodysiu. Jau vėlu.

— Kas čia bosas? — Aš moku, aš bosas. — Gerai.



Dainininkas Jonas Vaznelis, Chicago Lyric Opera ir Čikagos Lietuvių operos ilgametis solistas, su žmona Natalija 1991 metų rugsėjo mėnesį.

Iš Antano Sutkaus fotografijų parodos „Pasaulio lietuvių portretai“, atidaromos ateinantį penktadienį, Lietuvių dailės muziejuje, Lemont, Illinois.

šimtmečius sukurtus Antano Sutkaus portretus, galima drąsiai teigti, kad pagrindinis jų bruožas — sveikas optimizmas, geranoriškas požiūris į „savo“ žmones, noras matyti tik teigiamas, gerasias jų puses. Tai byloja apie pozityvų autoriaus santykį su aplinka, pagarbą kiekvienam, nesvarbu, kas jis bebūtų — sunkaus fizinio darbo nualintas žemdirbis ar visiems gerai žinomas visuomenės veikėjas. Ši pagarba neleidžia eksperimentuoti su nuotrauka, paverčiant žmogų negyva medžiaga autoriaus saviraiškai. Net tą formos ieškojimą užuominą, kuri „Pasaulio lietuvių“ seri-

joje išsilioja kontaktinių atspaudų montazu, galima vertinti kaip nedrąsų Sutkaus norą atverti savo darbo proceso eigą. Antra vertus, net šios nedidelės „menininko virtuvės“ nuotraupos pilnos informatyvios prasmės — jos kinematografiškai parodo žmogų, įvairiapusiškiau atspindi jo nuotaukų ir išraiškų kaitą.

Šie kontaktiniai atspaudai — tai visas su žmogumi praleistas laikas, kilometrai išfotografuotos fotojuostos ir begalybė bendravimo akimirkų, kurių rezultatus mes, žiūrovai, įvertiname jau parodų salėse.

Mažoji Lietuva

(Atkelta iš 2 psl.)

Viliaus Pėteraičio monografija *Mažosios Lietuvos vietovardžiai, jų kilmė ir reikšmė*.

Architektų M & M Purvinų rengiamas veikalas „Mažosios Lietuvos kaimo architektūra“. Lietuvoje leidykla „Litera“ leidžia „Lietuvninkų kraštą“ ir „Lietuvninkų tautosaką“. Rašytojas Kostas Kaukas paruošė apybraižas apie lietuvininkų tragediją, pavadintą „Rausvos pamario rasos“, kur rašoma ir apie siaubingas žudynes prie Šilutės ir Nemerkiemyje. Fondo valdyba paskyrė tam leidiniui 1,000 dolerių. Karaliaučiuje išėjo archeologo Vlado Mulakovo knyga *Užmirštoji prūsų istorija*. Autorius iškelia senųjų prūsų aukštą kultūrą, ne atnešinę, bet savą, kada septintajame amžiuje jie kovojo prieš avarus.

Baigiant šią apžvalgą, prasminga pakartoti prof. Domo Kauno „Reziumė“ žodžius: „...Vertingiausia Mažosios Lietuvos dvasinio palikimo dali sudaro kalba, literatūra ir kultūra... Ypatingą vietą kultūros raidoje užėmė knyga... Mažosios Lietuvos lietuviškoji knyga darė kur kas didesnį poveikį, nei Didžiosios Lietuvos knyga, abiejų tautos dalių suartėjimui ir tautinio bendrumo palaikymui. [...] Knyga buvo viena svarbiausių perskirtų tautos dalių bendravimo priemonių [...] gal todėl Mažajoje Lietuvoje anksčiau susiformavo tautinis sąjūdis, išryškėjo visų lietuvių visuomenės sluoksnių vienijimosi tendencijos.“

Lietuvių kalbos kursai

Jau ne pirmus metus Balzeko Lietuvių kultūros muziejuje, Čikagoje, rengiami lietuvių kalbos kursai. Norintys susipažinti su šia kalba, išmokyti parašyti laišką giminėms i Lietuvą ar perskaityti gautą žinutę iš Lietuvos, norintys susikalbėti su draugais, o gal būsimos verslo partneriais Lietuvoje ar turintys bet kokių kitų tikslų bei užmojų, kuriuos igyvendinant reikia mokėti lietuviškai, kviečiami į šėių savaitinių lietuvių kalbos kursų.

Kursai vyks šeštadieniais nuo 11 iki 1 val. po pietų nuo šių metų lapkričio 4 iki gruodžio 9 dienos Balzeko Lietuvių kultūros muziejuje, 6500 South Pulaski Road, Chicago, IL.

Dėstytoja Karilė Vaitkutė, muziejaus švietimo skyriaus vedėja, turi lietuvių kalbos ir literatūros magistro laipsnį. Ji yra dėstyusi lietuvių kalbą pradedantiesiems bei pažengusiems University of Illinois at Chicago ir University of Washington, Seattle.

Kursus lankantieji bus ne tik mokomi keturių pagrindinių kalbos mokėjimo komponentų, t.y. supratimo, kalbėjimo, skaityto ir rašymo, bet ir supažindinami su lietuvių kultūra. Šie kursai — puiki proga tiems, kurie neturi laiko ir galimybių mokytis lietuvių kalbos visus metus aukštosiose mokyklose.

Mokėstis už šiuos šėių savaitinių kursų — 66 doleriai. Dėl tolesnės informacijos prašome kreiptis i Balzeko muziejų telefonu (312) 582-6500 kasdien nuo 10 v.r. iki 4 v. p.p.

ATTAIŠYMAS

Rugsėjo 9 dienos *Draugo* kultūrinio priedo „Kertinėje paraštėje“ (Prano Visvydo „Su vasara iki rudens“) dėl spausdinant padarytos klaidos Friedrich Hoelderlin'o eilėraščio citata neteko jai (kaip visada poezijoje) būtinio vieno skiemens. Turėjo būti: *Dass williger mein Herz, vom süßen / Spiele gettiget, denn mir sterbe*. Autoriaus atsiprašome.



A.A. Stasy Lozoraitis, Lietuvos ambasadorius Jungtinėms Amerikos Valstybėms, 1992 metų vasario mėnesį. Iš Antano Sutkaus fotografijų parodos „Pasaulio lietuvių portretai“, kuri vyks Lietuvių dailės muziejuje, Lemont.

Šiaurys Narbutas

KRAUSTYMASIS

Visų pirma pakavimasis. Mieli daiktai, dėžės, vokai... mamos laišku negalima išmesti. Susirenku visus. Žmonos laiškas, cypliukų nuotraukos — prie širdies. Straipsniai, keptuvė, kelnaitės, medinės antys ir taip visą dieną. Atvažiuoja senas griozdas. Jau nas vairuotojas šypsosi: — Aš Polas. Jums padėti? — Ne, geriau saugokitės automobilį.

Stropiai sudėlioju dėžes, maišelius, lagaminą, gitarą. Kai pagaliau įsitaisau šalia Polo, jis paklausia per radijo ryšį: — Aš laukiau keturiasdešimt minučių. Kiek dabar kainuos? Šešiasdešimt vieną dolerį? Plius

mokėstis už tiltą.

Jis kerta man per petį.

— Mokek dabar.

Aš pasiruošęs viskam.

— Jei būčiau pirmą dieną Amerikoje, vežtum mane už šimtą?

Jis išdidžiai linktelį galva. Pajudame. Polas be perstojo taškia ir baksi man liesa rankelę.

— Prašau manęs peliesti. O pinigus gausite, kai išsikrausiu daiktus Brooklyn'e. Jūs nepasitikite manimi, aš nepasitikiu jums. Ir nevežkite manęs per Čikagą.

Jis primygtinai reikalauja pinigų, aš gurkšnoju šaltą vandenį. Pasiūliau jam žemėlapi. Polas